

SLOVENSKE PESMI IN NOVELE V POLJŠČINI

V zadnjih letih raste v okviru živahnejše kulturne izmenjave zanimanje Poljakov za našo književnost in vzporedno s tem tudi število slovenskih del, ki so jih že prevedli ali pa jih prevajajo v poljščino. Konec leta 1959 je založba Czytelnik izdala knjigo Cankarjevih novel, ki jo je prevedla Ela Molè, uvod pa ji je napisal profesor Vojeslav Molè. Prevajalka je po rodu iz Krakova, a je po prvi svetovni vojni živela več let v Ljubljani in se dobro naučila našega jezika. Že leta 1931 je uspelo prevedla podoben, a po obsegu manjši izbor iz Cankarjevih del, ki so ga tedaj v poljski kulturni javnosti toplo sprejeli. Nova knjiga prevodov z naslovom *Kasztan osobliwego gatunku* (Kostanj posebne sorte) šteje 314 strani in obsega naslednje Cankarjeve črtice, novele in povesti: O človeku, ki je izgubil prepričanje, Križev pot, Greh, Martin Kačur, Hlapec Jernej in njegova pravica, Pavličkova krona, »O, domovina, ti si kakor zdravje!«, Skodelica kave, Sence, Otroci in starci, Gospod stotnik, Kostanj posebne sorte. Razvrščene so kronološko od 1899 do 1917 in dajejo tako dovolj dober, čeprav kratek pregled pisateljeve razvojne poti.

»Ivan Cankar kljub razmeroma kratki literarni dejavnosti ne predstavlja enotne razvojne črte. Niha med naturalizmom in simbolizmom, pri čemer se počuti enako svobodnega in sigurnega tako v delih s področja kritičnega realizma kot v simbolično pesniških prisposodobah in celo v satiri z zelo modernimi oblikovnimi prijemi. Poljski izbor prevodov obsega te tri veje njegove ustvarjalnosti, pri čemer zavzema največ prostora pozitivistični tok Cankarjeve proze. Martin Kačur — življenjepis idealista, je naslov povesti (146 tiskanih strani), poleg nje pa je objavljenih enajst kratkih črtic, ki obsegajo po nekaj ali po nekaj več kot deset strani.«

Tako piše Aleksander J. Wiczorkowski v informativnem literarno-znanstvenem pregledu *Nowe Książki* (Nove knjige) 1960, št.1 in prihaja nato ob analizi Martina Kačurja do zanimivih zaključkov: »Skopa, zgoščena pripoved, zelo umirjen pisateljev komentar, umetnost, da z nekaj potezami nariše značilne osebe in situacije, to je v Martinu Kačurju glavni pisateljev adut. V okviru literature tiste dobe (leto 1905) delajo take okrajšave, varčno uporabljeni pridevniki in preprosto, kleno grajeni, a kljub temu zelo močni stavki vtis popolnoma moderne, nove proze, so pa celo momenti, ko spominja na ameriško prozo.«

Ostala izvajanja tega recenzenta slone na uvodu, ki ga je s temeljitim poznavanjem Cankarjevega življenja in dela in v izbranem slogu napisal prevajalkin mož, znani umetnostni zgodovinar Vojeslav Molè, sam v mladosti slovenski pesnik, le deset let mlajši od Cankarja.

V svojem esejju imenuje Cankarja ne samo odličnega pisatelja, ampak tudi enega velikih idejnih voditeljev slovenskega naroda. Končuje z ugotovitvijo, da se »nad Cankarjevo ustvarjalnostjo razprostira veličina njegove umetnosti, ki je znala iz majhnih stvari vsakdanjega dne izoblikovati veličastne nesmrtno osebe in podobe«. Uvod zaključuje z željo, da bi odlomki iz Cankarjeve ustvarjalnosti vzbudili zanimanje za velikega slovenskega pisatelja. Ta namen je knjiga nedvomno dosegla, saj omenjeni poljski recenzent samo obžaluje, da ni izbor izčrpnější, hkrati pa izraža upanje, da bodo dobili

Poljaki v prevodu tudi Cankarjeve vrhunske stvaritve, med katere šteje Podobe iz sanj, Milana in Mileno in pa Zgodbe iz doline šentflorjanske.

Drug pomemben prevod je knjiga *Liryka jugostowiańska* (Jugoslovanska lirika), ki je izšla konec preteklega leta pri založbi Iskry v Varšavi. Izbor obsega poezijo jugoslovanskih narodov od začetka druge svetovne vojne do leta 1957, ko je bila redakcija z naše strani zaključena. Znani poljski književnik Jarosław Iwaszkiewicz je knjigi napisal tople uvodne besede:

»Ko začnemo brati izbor sodobne jugoslovanske poezije, stopamo na področje, ki je poljskemu bralcu popolnoma neznano. Imena pesnikov nam ne povedo dosti ali pa sploh nič. Zato se bojimo, da se bomo le s težavo prebijali skozi to goščavo, skozi to obilje verzov — kakor skozi tujo deželo, ki nimamo njenega zemljevida.

Toda dovolj je, da preberemo nekaj prvih pesmi in že ujamemo tisti ton, ki zveni enako kot naša sodobna poezija. Jugoslovanske pesmi zvenijo kot znana glasba — v njih je nekaj, kar nam jih približuje, kar omogoča, da jih v hipu razumemo, kar nas sili, da jih vzljubimo.

Blizu so nam, zakaj očitno je pesniška tkanina Srbov, Hrvatov, Slovencev in Makedoncev ohranila v sebi niti, iz kakršnih je stkana tudi naša poezija. Globoko melanholični zven, kakršnega daje jugoslovanska lira, je soroden naši poetiki, našemu pojmovanju tega, kaj je poezija in kaj narodu lahko postane. Tako kot naša pogosto črpa iz vira ljudske poezije. Pri tem pa jugoslovanska poetika, izšolana ob istih vzorih kot naša, vdihava tako kot naša vzhodni in zahodni zrak, podobna je naši v svoji tradiciji in v svoji vztrajni izvornosti. Blizko in razumljivo nam jo delajo tudi podobna vojna doživetja — boji, taborišča, partizanstvo. Res pa je, da nimamo pesnika, ki bi bil enakovreden takemu tipično ‚partizanskemu‘ in odličnemu pesniku, kakršen je Jože Udovič.

V jugoslovanski poeziji ima narava velikansko vlogo, morda celo večjo kot pri nas. Srečujemo isti široki dih polja, travnikov in gora — gora, ki so višje od naših in se že s tem bolj ponujajo, so bolj navzoče v pesniških podobah in metaforah Jugoslovancev. Bistvena razlika med našo poezijo in poezijo bratskega naroda pa je široki dih južnega, toplega morja, blesk Jadrana, ki daje nekaterim pesmim tega izbora sijaj biserne matice.

Preseneča nas tudi raznovrstnost pesniških individualnosti posameznih pesnikov — kako različni so Davičo, Kaštelan, Dušan Kostić, Dušan Matić. Tu imamo naivno ljudskost poleg prefinjene kulture, oboje odseva v brezhibnih pesmih najraznovrstnejših oblik. Srečujemo ‚angažirane‘ pesnike (kot je Miodrag Pavlović) pa spet popolnoma ‚abstraktne‘. Imamo mogočno močatost krepkega Mladenovića in očarljivo, ljubko ženskost Vesne Parun.

Za nas, Poljake, so prijeten odmev naše kulture pesmi o Chopinu. A odmev bratskih partizanskih bojev in skupnega trpljenja v taboriščih so pesmi o Beščadih, o Šleziji, o vseh tistih krajih, kjer sta se Jugoslovanci in Poljaki srečavala kot sobojevnika in sotrpina, z upanjem v boljšo prihodnost v srcu.

Obžalovati moramo samo, da predstavlja nekatere pesnike v izboru premajhno število pesmi, najpogosteje celo eno samo delo. Domnevati smemo, da bomo kmalu za tem izborom, ki se ob njem nekako prvič seznanjamo z bogatim jugoslovanskim zakladom, dobili v roke obširnejše izbore pesmi nekaterih pesnikov, ki so pristršeje spregovorili poljskemu bralcu.«

V knjigi je zastopanih sto trinajst pesnikov, od teh enaindvajset slovenskih s sedeminštiridesetimi pesnimi, ki jih je izbral urednik slovenskega dela Drago Šega. Pesmi pa niso razdeljene po narodnostih niti po kakih drugih kriterijih, ki so za take zbirke v navadi — kronološko, vsebinsko ali motivno — temveč so razvrščene po abecednem zaporedju priimkov, kar ustvarja zelo nepregledno podobo poezije naših narodov, res pravo goščavo verzov, kot pravi v svojem uvodu Jarosław Iwaszkiewicz. Urednik srbskega in makedonskega dela (Tanasije Mladenović) in urednik hrvaškega dela (Novak Simić) — Drago Šega tu ni podpisan — pojasnjujeta sicer v zaključni besedi, da obsega jugoslovanska literatura štiri literature, ki so ohranile svoje posebne poteze in poudarjata, da sta skušala sorazmerno enako prikazati poezijo vseh štirih narodov Jugoslavije, žal pa v knjigi ta načela niso uveljavljena. Avtor slovenskega izbora, kot je sam povedal v intervjuju, objavljenem v Delu 12. februarja 1961, z abecedno ureditvijo ni soglašal, predlagal je ureditev po narodnostih in po kronološkem načelu, kar pa, kot vidimo, ni obveljalo.

Tudi poglobljena namera avtorjev tega izbora, »kar se da izčrpno prikazati razvoj jugoslovanske poezije in ustvarjalni razvoj posameznih pesnikov,« ni povsem uspela. Kako naj bralec vidi pesnikov razvoj, če pa je le-ta zastopan z eno samo pesmijo? In takih primerov je v knjigi kar sedem-inšestdeset, torej več kot polovica. Čeprav je v spremni besedi rečeno, da si ta knjiga ne lasti pravice do naslova »antologija«, bi bilo vendar brez dvoma bolje, ko bi vsebovala manj imen — zlasti še spričo tako neorganične ureditve. Če bi bile pesmi po kakršnikoli kriterijih povezane v cikle, bi ta »goščava« imen najbrž sploh ne motila. Lep zgled za to je naša antologija Kri v plamenih.

Od prevodov iz slovenske poezije odpade po ena pesem na Faturja, Jarca, Korbeka, Krakarja, Menarta, Novyjevo in Šalija, po dve imajo Golia, Gradnik, Kajuh, Kovič, Levec, Minatti in Anton Vodnik, po tri Gruden, Seliškar in Vodušek, po štiri Bor, Udovič in Vipotnik, pet pa jih je Župančičevih. Težišče našega izbora je na partizanski liriki, ali bolje, na pesmih, ki so kakorkoli zvezane z vojnimi doživetji. Med znano najlepšo in najznačilnejšo poezijo iz te dobe je sestavljalec uvrstil nekatere manj znane, a izredno pretresljive pesmi — Jarčev Molk, Udovičevo Poslednjo minuto, Vipotnikov Pogreb — in ustvaril tako pravo antologijo naše medvojne lirike. Dodal ji je po vojni objavljene pesmi starejših in mlajših avtorjev, pri tem pa je bolj upošteval pesnike, ki so nastopili v tridesetih letih kot pa najmlajše, od katerih sta zastopana samo Kovič in Menart. Še posebej velja to za žensko liriko, ki jo predstavlja edino že sedemdesetletna Novyjeva, in še ta z eno samo pesmijo, ni pa nobene od pesnic srednje in mlade generacije, čeprav imajo nekaj lepih vojnih in ljubezenskih pesmi.

Knjiga ima na koncu kratke beležke o pesnikih s skupimi rojstnimi in bibliografskimi podatki, ki se je vanje vrinilo tudi nekaj napak. Potreben bi bil obširnejši predgovor, ki bi poljske bralce uvedel v njim novi svet jugoslovanske poezije, zlasti še, ker je glavni urednik izbora Zygmunt Stoberski zelo dober poznavalec tega sveta, lahko pa bi se bil oprl tudi na sestavljalce posameznih izborov.

Za prevajanje jugoslovanske lirike je varšavska založba pridobila celo vrsto znanih poljskih pesnikov. Slovenski izbor so prevedli Mieczysław Ja-

strun, Julian Przyboś, Kazimiera Hlakowiczówna, Anna Kamińska, Tadeusz Kubiak, Mieczysława Buczkówna, Jerzy Ficowski, razen teh pesnikov je sodelovalo precej izkušenih prevajalcev, vseh skupaj sedemnajst, pri čemer odpade na nekatere prevajalce samo po ena pesem, največ — devet — pa jih je prevedel Leopold Lewin. Pri tej »delitvi dela« se prevajalci niso odločali za posamezne naše pesnike v celoti, temveč za tiste pesmi, ki so jim po motivu ali razpoloženju bližje. Tako si je »filozofski« lirik Jastrun izbral melanholično Borovo V poletni travi, Gradnikovo Resignacijo, Levčevo Elegijo padlim in Vipotnikov Pogreb, vitalni Ani Kamiński pa očitno najbolj »leže« take pesmi, kot je Faturjevo Pomladno enakonočje, Seliškarjeva V dežju in snegu, Vipotnikova Pesem o soncu ali Župančičeva Kar je kovina.

Vsebinsko so prevodi zelo točni, čeprav prevajalci povečini ne obvladajo slovenščine in so se morali osloniti na filološki prevod. Seveda so tudi manjši spodrsnjaji; v Udovičevi pesmi Tu je bilo je »hrib« preveden z navidezno sorodno besedo »grzyb«, ki pa pomeni »goba«. V Jarčevi pesmi Molk je namesto »v času zlem« — »powoli« (počasi), kar zakriva časovno označitev; v Vipotnikovem Pogrebu je namesto »Široko zeva dver« — »Drzwi szeroko otwarte« (Vrata so široko odprta), kar ne ponazarja grozotnega vzdušja izvirnika, je pa bilo prevajalcu potrebno zaradi rime. S tem pa prehajamo na bistvena vprašanja pesniškega prevajanja — na presajanje ritma in rim na tuja pesniška tla. Pri rimah je glavna težava v tem, da se poljske besede naglašajo vedno na predzadnjem zlogu in so možne moške rime samo na razmehroma maloštevilnih enozložnicah. Pri nas pa je redka pesem iz novejšega časa, ki bi imela same ženske rime — med sedeminštiridesetimi prevedenimi so samo štiri take. Celo tak mojster poljske vezane besede, kot je Jastrun, ni mogel vselej najti primernih moških rim, temveč jih je moral nadomestiti z ženskimi ali celo z asonancami. V Golievi Melodiji pa se je prevajalcu (Jan Maria Gisges) posrečilo ohraniti menjavo ženskih rim z moškimi in celo notranje rime. Menartova Zimska elegija s skoraj samimi moškimi rimami je neprevedljiva — v poljščini je dobila pretežno ženske rime, namesto osemzložnih jambov pa svoboden verz.

Tudi glede ritma se poljska poetika loči od naše, saj pozna poleg silabotoničnega in toničnega verza, ki sta se razvila v romantiki, še stari silabični verz. Našemu enajstercu odgovarja klasični poljski trinajsterec, vanj je prevajalec (Stefan Flukowski) pretil enajsterce, oziroma deseterce v Borovi Pepelnični burji ter ji dal s tem nekak slavnosten ton, medtem ko je v Seliškarjevih sonetih ohranjen enajsterec, ki ga tudi pozna novejša poljska poezija.

Te opombe imajo samo namen, nakazati velike težave, ki so nanje zadevali prevajalci slovenske poezije. Zato jim moramo biti tem bolj hvaležni, da so vztrajali ter uspešno zaključili delo, ki predstavlja novo vez med našo in poljsko kulturo.

Rozka Štefan